

**O'ZBEKISTON RESPUBLIKASI
OLIY TA'LIM, FAN VA INNOVATSIYALAR VAZIRLIGI
CHIRCHIQ DAVLAT PEDAGOGIKA UNIVERSITETI**

**ELEKTR VA MAGNETIZM
O'QUV DASTURI**

- Bilim sohasi: 500 000– Tabiiy fanlar, matematika va statistika
Ta'lif sohasi: 530 000–Fizika va tabiiy fanlar
Ta'lif yo'nalishi: 60530700 - Astronomiya

Fan/modul kodi EL1306		O‘quv yili 2025-2026	Semestr 3	ECTS - Kreditlar 6	
Fan/modul turi Maiburiy		Ta‘lim tili O‘zbek/rus		Haftadagi dars soatlari 6	
1.	Fanning nomi	Auditoriya mashg‘ulotlari (soat)	Mustaqil ta‘lim (soat)	Jami yuklama (soat)	
	Elektr va magnetizm	90	90	180	
2.	I. Fanning mazmuni Elektr va magnetizm fani mazmuni talabalarda, bo‘lajak fizika o‘qituvchisiga zarur bo‘lgan darajada elektromagnetizmga oid masalalar va boshqa hodisalarни о‘rganish, elektromagnit maydon, uning xususiyatlari, zaryadlangan zarralar bilan o‘zaro ta’siri, materiyaning yangi bir turi bo‘lgan elektromagnit maydonlarning asosiy xossalari, maydonning moddiy muxitlar bilan o‘zaro ta’sirlashuvi haqida bilimlar berish haqida tushuncha berish haqida fenomenologik bilim, ko‘nikma va malakalarini shakkantiradi. II. Nazariy qism (ma’ruza mashg‘ulotlari) II.I. Fan tarkibiga quyidagi mavzular kiradi: 1-mavzu: Umumiy fizika (elektromagnetizm) faniga kirish. Elektrostatik maydon va uning xarakteristikalari. Elektromagnit maydon – elektromagnit o‘zaro ta’sirning moddiy eltuvchisidir. Elektr zaryadlari. Kulon qonuni. 2-mavzu: Elektr maydon kuchlanganligi. Nuqtaviy zaryad elektr maydoni kuchlanganligi. Maydonlar superpozitsiya prinsipi. Superpozitsiya prinsipi asosida elektr maydonlarni hisoblash. 3-mavzu: Elektr maydon kuch chiziqlari. Kuchlanganlik va induksiya vektorlari. Kuchlanganlik va induksiya vektorlari oqimi. Gauss teoremasi. 4-mavzu: Zaryadlangan cheksiz yassi tekislik. O‘zaro parallel zaryadlangan cheksiz yassi tekisliklar. Zaryadlangan silindr. Zaryadlangan sfera. Zaryadlangan shar. 5-mavzu: Elektrostatik kuchlarning ishi. Elektrostatik kuchlarning ishi bilan zaryad potensial energiyasi orasidagi bog‘lanish. Elektrostatik maydon potensiali. Elektrostatik maydon kuchlanganligi va potensiallar ayirmasi orasidagi bog‘lanish. 6-mavzu: Zaryadlangan cheksiz yassi tekislik. O‘zaro parallel zaryadlangan cheksiz yassi tekisliklar.				

Zaryadlangan silindr. Zaryadlangan sfera. Zaryadlangan shar.

7-mavzu: O'tkazgichlar, dielektriklar va yarim o'tkazgichlar.

Dielektriklarning qutblanishi.

Dielektriklar maydonini tavsiflash. Dielektrik mavjud bo'lganligi maydonni hisoblash. Dielektrik molekulalarining dipol momentlari.

8-mavzu: O'tkazgichda zaryadlar taqsimoti. Elektrostatik induksiya hodisasi. Yakkalangan o'tkazgich zaryadi va potensiali orasidagi bog'lanish.
Elektr sig'imi. Kondensatorlar. Sodda kondensatorlar sig'imirini hisoblash.

9-mavzu: Kondensatorlarni ketma-ket va parallel ulash. Zaryadlangan o'tkazgich va kondensatorning xususiy energiyasi.

Qo'zg'almas nuqtaviy zaryadlar sisternasi energiyasi. Elektr maydon energiyasi.

10-mavzu: Elektr toki va uning xarakateristikalarini.
Zanjirning bir qismi uchun Om qonuni. Joul – Lens qonuni.

11-mavzu: Tok manbaining EYuK va bir jinsli bo'lmagan zanjir qismi uchun Om qonuni.

Tarmoqlangan zanjirlar. Kirxgoff qoidalari.

12-mavzu: Metallarda tok tashuvchilarning tabiatini.
Metallar elektr o'tkazuvchanligining Drude – Lorens klassik nazariyasi.

13-mavzu: Metallar o'tkazuvchanligining klassik nazariyasi asosida Om qonunini keltirib chiqarish.

Metallar o'tkazuvchanligining klassik nazariyasi asosida Joul-Lens qonunini keltirib chiqarish.

14-mavzu: Tokning magnit maydoni. Harakatdagi zaryadlar va elementar toklarning elektromagnit o'zarotishiga.

Magnit maydon induksiyasi. Bio-Savar-Laplas qonuni.

15-mavzu: Turli magnit maydonlarni hisoblash. Magnit induksiya vektorining sirkulyasiyasi. Magnit maydonning uyurmaviy xarakteri.
Sirkulyatsiya to'g'risidagi teoremaning turli magnit maydonlarni hisoblashga tabbiqi. Induksiya vektorining oqimi.

16-mavzu: Amper qonuni. Amper qonuniga misollar.
Magnit maydon kuchlarining ishi. Lorens kuchi.

17-mavzu: Zaryadlangan zarralarning elektr maydonidagi harakati.
Zaryadlangan zarralarning magnit maydonidagi harakati. Xoll effekti.

18-mavzu: Magnetiklarning magnitlanganligi.

Moddaning magnit maydoni uchun to‘la tok qonuni. Atom va molekulalarning magnit momentlari. Diamagnetizm. Paramagnetizm. Ferromagnetizm.

19-mavzu: Elektromagnit induksiya hodisasi. Induksiya EYuK. Induksiya EYuK ni hisoblash.

O‘zaroinduksiya. O‘zinduksiya. Zanjirdagi tokning qaror topishi va yo‘qolishi. Magnit maydon energiyasi.

20-mavzu: Xususiy so‘nmas elektromagnit tebranishlar. Xususiy so‘nuvchi tebranishlar.

Majburiy tebranishlar. Maksvellning birinchi va ikkinchi tenglamalari.

21-mavzu: Elektromagnit maydon. Maksvell tenglamalari sistemasi.
Elektromagnit to‘lqinlar. Elektromagnit to‘lqinlarning xossalari.

22-mavzu: O‘zgaruvchan tok zanjiridagi qvvat. O‘zgaruvchan tokning amplitudasi va effektiv qiymati.

O‘zgaruvchan tok zanjirida aktiv, induktiv va sig‘im qarshiliklar. O‘zgaruvchan tok uchun to‘liq qarshilik. Vektor diogrammalar.

III. Amaliy mashg‘ulotlar bo‘yicha ko‘rsatma va tavsiyalar

Amaliy mashg‘ulotlar uchun quyidagi mavzular tavsiya etiladi:

1. Elektr zaryadlari. Kulon qonuni. Elektrostatikada birliklar sistemasi. Ratsionalizatsiyalashgan formula. Elektr maydon kuchlanganligi.
2. Maydonlar superpozitsiya prinsipi. Superpozitsiya prinsipi asosida elektr maydonlarni hisoblash
3. Kuchlanganlik va induksiya vektorlari chiziqlari. Induksiya vektori oqimi.
4. Gauss teoremasi. Gauss teoremasining turli elektrostatik maydonlarni hisoblashga tatbiqi. Elektrostatik kuchlarning ishi.
5. Elektrostatik kuchlarning ishi bilan zaryad potensial energiyasi orasidagi bog‘lanish.
6. Elektrostatik maydon potensiali. Elektrostatik maydon kuchlanganligi va potensiallar ayirmasi orasidagi bog‘lanish
7. Elektrostatik maydonda potensial va potensiallar farqini hisoblash.
8. Yakkalangan o‘tkazgich zaryadi va potensiali orasidagi bog‘lanish. Elektr sig‘imi. Kondensatorlar. Sodda kondensatorlar sig‘imlarini hisoblash.
9. Kondensatorlarni ketma-ket va parallel ulash.
10. Zaryadlangan o‘tkazgich va kondensatorning xususiy energiyasi. Qo‘zg‘almas nuqtaviy zaryadlar sistemasi energiyasi. Elektr maydon energiyasi.
11. Zanjirning bir qismi uchun Om qonuni. Joul – Lens qonuni.
12. Tok manbaining EYuK va bir jinsli bo‘limgan zanjir qismi uchun Om qonuni. Tarmoqlangan zanjirlar. Kirxgoff qoidalari.
13. Metallarda tok tashuvchilarining tabiatи.
14. Metallar elektr o‘tkazuvchanligining Drude – Lorens klassik nazariyasи.

15. Tokning magnit maydoni. Harakatdagi zaryadlar va elementar toklarning elektromagnit o'zaro ta'siri.
16. Magnit maydon induksiyasi. Bio-Savar-Laplas qonuni. Bio-Savar-Laplas qonunining turli magnit maydonlarni hisoblashga tafbiqi.
17. Amper qonuni. Amper qonuniga misollar. Magnit maydon kuchlarining ishi. Lorens kuchi.
18. Zaryadlangan zarralarning elektr maydondagi harakati. Zaryadlangan zarralarning magnit maydondagi harakati. Xoll effekti.
19. Moddaning magnit maydoni uchun to'la tok qonuni. Atom va molekulalarning magnit momentlari.
20. Elektromagnit induksiya hodisasi. Induksiya EYuK. Induksiya EYuK hisoblash.
21. O'zaroinduksiya. O'zinduksiya. Zanjirdagi tokning qaror topishi va yo'qolishi. Magnit maydon energiyasi. Xususiy so'nmas elektromagnit tebranishlar. Xususiy so'nuvchi tebranishlar. Majburiy tebranishlar.
22. O'zgaruvchan tok zanjiridagi quvvat. O'zgaruvchan tokning amplitudasi va effektiv qiymati.
23. O'zgaruvchan tok zanjirida aktiv, induktiv va sig'im qarshiliklar. O'zgaruvchan tok uchun to'liq qarshilik. Vektor diagnostikalar. Transformatorlar.

Mustaqil ta'limga mustaqil ishlar

Mustaqil ta'limga baholash – bu talabalarning jamoaviy tartibda va yakka tartibda berilgan amaliy loyihalarni bajarishlari orqali oshiriladi. Bunda har bir talabaga bitta jamoaviy loyiha va ikkita yakka tartibda bajariladigan loyiha beriladi. Talaba berilgan loyihaning maqsad va vazifalarini, mohiyatini tushungan holda qo'yilgan masalani o'rganib, izlanishlar olib boradi. Olingan natijalarni tahlil qilib, hulosalari bilan taqdimotlar tayyorlab himoya qiladi. Ishchi fan dasturida loyihalarning soni, mavzusi, mazmuni bajarish usullari va topshirish muddatlari to'liq ochib beriladi.

Mustaqil ta'limga uchun tavsiya etiladigan mavzular:

1. Ostrogradskiy – Gauss teoremasi.
2. Dielektriklar klassifikatsiyasi.
3. Qutblanish mexanizmi.
4. Qutblanish tiplari.
5. O'tkazgichlar, dielektriklar va yarim o'tkazgichlar.
6. Toklarning magnit maydoni.
7. Parma qoidasi.
8. Magnit maydonining uyurmaviy xarakteri.
9. Diamagnit, paramagnit va ferromagnitlar.
10. Magnit gisterezisi.
11. Zaryadlangan o'tkazgich va kondensatorning xususiy energiyasi.

12. Qo'zg'almas nuqtaviy zaryadlar sistemasi energiyasi.
13. Elektr maydon energiyasi.
14. Zanjirning bir qismi uchun Om qonuni.
15. Joul – Lens qonuni.
16. Tok manbaining EYuK va bir jinsli bo'lmagan zanjir qismi uchun Om qonuni.
17. Sodda kondensatorlar sig'imiralarini hisoblash.
18. Metallar elektr o'tkazuvchanligining Drude – Lorens klassik nazariysi.
19. Metallar o'tkazuvchanligining klassik nazariyasi asosida Om qonunini keltirib chiqarish.
20. Metallar o'tkazuvchanligining klassik nazariyasi asosida Joul-Lens qonunini keltirib chiqarish.
21. Termoelektron emissiya.
22. Suyukliklarda elektr toki.
23. Elektroliz, Faradey qonunlari.
24. Gazlarda elektr toki.
25. Mustaqil va mustaqil bo'lmagan gaz razryadlari
26. Harakatdagi zaryadlar va elementar toklarning elektromagnit o'zaro ta'siri.
27. Magnit maydon induksiyasi.
28. Bio-Savar-Laplas qonuni.
29. Induksiya vektorining oqimi.
30. Amper qonuni.
31. Amper qonuniga misollar.
32. Magnit maydon kuchlarining ishi.
33. Lorens kuchi
34. Xoll effekti.
35. Maydonlar superpozitsiya prinsipi.
36. Superpozitsiya prinsipi asosida elektr maydonlarni hisoblash.
37. Elektr zaryadlari.
38. Kulon qonuni.
39. Elektrostatikada birliklar sistemasi.
40. Elektr maydon kuchlanganligi.
41. Isitish asboblarining FIK ni aniqlash.
42. Yakkalangan o'tkazgich zaryadi va potensiali orasidagi bog'lanish.
43. Elektr sig'imi. Kondensatorlar.
44. Sodda kondensatorlar sig'imiralarini hisoblash.
45. Kondensatorlarni ketma-ket va parallel ulash.

3.

VII. Ta'lim natijalari (shakllanadigan kompetensiyalar)

Fanni o'zlashtirish natijasida talaba:

- Elektr va magnetizm tushunchalari va tamoyillarini chuqr tushunishini namoyish etish, elektr va magnetizm metodlarining mohiyatini chuqr tahlil qilish, kasbiy faoliyatda muammolarni hal qilish uchun mos elektr va magnetizm vositalarini qo'llay olish haqida **tasavvurga ega bo'lishi; (bilim)**
- Internet ijtimoiy tarmoqlarida axborotni tanlash va ulardan foydalananish usullarini

	egallahsn, o'zining kasbiy faoliyatida mustaqil qarorlar qabul qilishni, bakalavriatning mos yo'nalishi bo'yicha raqobatbardosh umumkasbiy tayyorgarlikka ega bo'lishni, kelajakdag'i kasbiy faoliyatda umumiy fizika, fizpraktikum, nazariy fizika fanlar sohalari bo'yicha bilim, malaka va ko'nikmalarga ega bo'lishi va ulardan foydalana olishi; (ko'nikma). -Oddiy elektr zanjirlami tuza bilish, o'lchashlami bajarish va natijalami bir necha usullarda hisoblash, xatoliklarini aniqlash. Murakkab elektr o'lchov asboblaridan to'g'ri va aniq foydalanish malakalariga ega bo'lishi kerak.
4.	VIII. Ta'lrim texnologiyalari va metodlari: • ma'ruzalar; • interfaol keys-stadilar; • seminarlar (mantiqiy fikrlash, tezkor savol-javoblar); • guruhlarda ishlash; • taqdimotlarni qilish; • individual loyihibar; • jamoa bo'lib ishlash va hioya qilish uchun loyihibar
5.	IX. Kreditlarni olish uchun talablar: Fanga oid nazariy va uslubiy tushunchalarni to'la o'zlashtirish, tahsil natijalarini to'g'ri aks ettira olish, o'rganilayotgan jarayonlar va tushunchalar haqida mustaqil mushohada yuritish, joriy va oraliq nazorat shakllarida berilgan vazifa va topshiriqlarni bajarish, yakuniy nazorat bo'yicha variantlar asosida yozma ish, test, og'zaki topshiriqlarni bajarishi zarur.
6.	X. Asosiy adabiyotlar: 1. Ахмаджонов О. Физика курси (Электр ва магнетизм). Т.: "Ўқитувчи" 1991 2. K.R.Nasridinov.E.N.Xudayberdiev, N.B. Azzamova, L.Q.Samandarov Umumiy fizika kursining elektromagnetizm bo'limidan laboratoriya ishlari. "Malik print co" Toshkent 2022 3. Tursunov I.G. Umumiy fizika. "Ishonchli hamkor" –Toshkent 2021. 4. Турсунов И.Г., Мухамедов Г.И., Бабушкин О.Л. Курс физики. Электричество и магнетизм. "Университет" Тошкент -2020. 5.М.Б.Дустмуратов.Ш.Б.Ахмедов, Л.Ю.Тураева. Физика (Основы Электродинамики) (част 2) – "YANGI CHIRCHIQ BOOK" Toshkent 2023. 6. I.G.Tursunov, U.A.Eshniyozov, M.Aklibayev Elektrotexnika, elektronika va elektro'tkazgichlar. "Yangi chirchiq book" Chirchiq-2023. XI. Qo'shimcha adabiyotlar 1. Mirziyoyev Sh.M. Milliy taraqqiyot yo'limizni qat'iyat bilan davom ettirib, yangi bosqichga ko'taramiz. Т. 1. – Toshkent: O'zbekiston, 2017. 104 b. 2. S.R.Polvonov, X.S.Daliev, E.X.Bozorov, G.S.Palvanova. Umumiy fizikadan masalalar to'plami. "Ijod-Press" Toshkent 2019 3. Савельев И.В. Курс общей физики Том 2. Наука. Москва 1988 4. Загуста А.Г., Макеева Г.А., Микулич А.С., Савицкая И.Ф., Цедрик М.С. Умумий физика курсидан масалалар туплами. "Ўқитувчи" Тошкент – 1991 5. Буховцев Б.Б., Кривченков В.Д., Мякишев Г.Я., Шальнов В.П. Элементар физикадан масалалар туплами. Ўқитувчи. Тошкент-1973

	6. Волкенштейн В.С. Сборник задач по общему курсу физика. Москва, "Наука", 1992. Axborot manbalari 1. www.cspl.uz 2. www.edu.uz 3. unlibrary.uz 4. www.lex.uz 5. www.pedagog.uz 6. www.ziyonet.uz
7.	Chirchiq davlat pedagogika universiteti tomonidan ishlab chiqilgan va universitet Kengashining 2024 yil <u>"29"</u> <u>08</u> dagi qarori bilan tasdiqlangan
8.	Fan/modul uchun ma'sul: B.X.Eshchanov – ChDPU “Fizika” kafedrasи professori, f.-m.f.d. A.N.Ernazarov – ChDPU, “Fizika” kafedrasи dotsenti v.b., pedagogika fanlari bo‘yicha falsafa doktori (PhD).
9.	Taqrizchilar: S.Z.Raxmanov – ChDPU Fizika kafedrasи dotsenti v.b, f-m.f.f.d., (PhD) B.Nurillayev – TDPU Fizika va uni o‘qitish metodikasi kafedrasи professor v.b., p.f.n.